

digd, daarvan hebben zij nooit iets leeren kennen. Het is verre van mij, dat ik met dit te zeggen droefheid over de zonde aan tranen verbind; want ik weet, dat er een ware droefheid is, die zonder tranen is, en dat er een wezenlijke droefheid is, die hooger gaat dan tranen. Maar dit zeg ik, dat er op de eene of andere wijze een ware vernedering wegens de zonde moet zijn, voordat Christus in de ziele komt. Doch hejaas! ik geloof, dat alle Jobs dood zijn (Job. VI:4), die zulke droefheid hebben, en zulk een smart over de zonde kennen, als hij had. Ik geloof, dat de meesten niet weten wat dat is, dat zooals dat, bij hem was, de pijlen des Almachtigen hun geesten uitdrinken; noch wat dat is dat zij zich zoo over zichzelf ergeren omdat ze tegen zulk een goeden Heere hebben gezondigd, namelijk, dat zij van harte op zichzelfen vertoornd zijn, omdat zij Hem hebben beleedigd; waar dit gevonden wordt zal het de geesten uitdrinken.

Ik bid u, beproeft uzelfen of dit werk in u is, of niet, want velen zullen ten laatsten dage bedrogen uitkomen, meenende, dat zij die dingen hebben gekregen, die wanneer zij beproefd zullen worden niets anders zullen worden bevonden dan zuivere inbeelding. God ziet dadelijk, dat het alles slechts onecht en nagebootst werk is; hun bekeering, hun gelooven, en alles wat zij hebben. Wij moesten daarom nooit rusten voordat wij zeker weten of wij in Christus zijn, of niet; of wij meer hebben dan de natuur kan geven; of wij overgebracht zijn uit het koninkrijk der duisternis in het koninkrijk van den Zone Gods. Heere, doe ons allen ontwaken om onszelve in dit punt te beproeven, opdat wij mogen zien, dat wij niet tot hen behooren, die belijden, dat zij in Christus zijn en nochtans nog in den staat der natuur zijn. Nu, dezen Heere, Vader, Zoon en Heiligen Geest, zij alle lof en heerlijkheid tot in eeuwigheid. Amen.

#### 4. Wandelende en wenende (1)

*In dezelve dagen en terzelfder tijd, spreekt de HEERE, zullen de kinderen Israëls komen, zij en de kinderen van Juda te zamen; wandelende en weenende zullen zij heengaan en den HEERE hunnen God zoeken. Zij zullen naar Sion vragen; op den weg herwaarts zullen hunne aangezichten zijn; zij zullen komen en den HEERE toegevoegd worden, met een eeuwig verbond, dat niet zal worden vergeten.*

*Predikatie over Jeremia 50:4, 5*

*Geliefden in den Heere!*

Deze woorden bevatten een profetie van den val van Babel, de gouden stad. Wij hebben hierin een beschrijving van den vollen en algeheelen toorn, die zal ontvlammen over al de vijanden van Sion, en de vijanden van allen, die zulk een aanklacht in het Hof des Heeren hebben in te dienen, als de Kerk in het volgende kapittel heeft: „Het geweld, dat mij en mijn vleesch is aangedaan, zij op de inwoners van Babel”. De Kerke Gods is geweld aangedaan door Babel en haar aanklacht is voor den Heere gebracht; de klacht is door Hem gehoord, en hier wordt een profetie uitgesproken vóórdat het volk Israëls gevankelijk is weggevoerd; want deze profetie is gedaan in den tijd, toen zij gevankelijk weggevoerd zouden worden. De Heere voorzegt hier: ten eerste, de verwoesting van Babel, en ten tweede is hier nog een andere profetie

van de verlossing van Jerusalem. Wij zullen de woorden in hun volgorde behandelen. (1) De tijd der verlossing wordt aangekondigd: „In dezelve dagen en terzelfder tijd, zegt de Heere”. (2) Hier worden de partijen genoemd, die verlost worden: de kinderen Israëls, de tien stammen en met hen de kinderen van Juda. (3) Dan is er de samenvoeging en de lieflijke gemeenschap van een verdeelde Kerk, van Gods volk, die zich tevoren niet bij elkander konden voegen: „De kinderen Israëls zullen komen, zij en de kinderen van Juda te zamen”. Zij waren gedurende vele jaren van elkander gescheiden geweest, omdat de tien stammen van den waren godsdienst waren afgeweken, waardoor scheiding onder de menschen wordt veroorzaakt; en anderzijds is er niets, dat de menschen zoo hecht aan elkander verbindt, als wanneer zij met elkander vereenigd zijn in de waarheid Gods, wanneer zij allen één Heere, één geloof, één doop, één hope en één erfenis hebben. De 4de bijzonderheid is: Waarin zij hun dankbaarheid zullen betoonen wanneer zij uit hun ballingschap verlost zijn? Dit wordt ons in vele bijzonderheden medegedeeld. *De eerste* is, dat zij van Babel naar Sion zullen optrekken. *Ten tweede*, de manier waarop zij naar Sion zullen gaan: „wandelende en weenende zullen zij heengaan.” *Ten derde*, de boodschap waarvoor zij naar Sion zullen gaan: „zij gaan den Heere hun God zoeken”. *Ten vierde*: „zij zullen naar Sion vragen, en op den weg herwaarts zullen hun aangezichten zijn”. En, *ten laatste*: terwijl zij dus te zamen naar Sion gaan, is er een onderlinge beraadslaging, en in die samenkomst besluiten zij beiden dit: (Eng. Overz.) „Komt, en laat ons ons voegen tot den Heere in een eeuwig verbond, dat niet zal worden vergeten”.

Wat nu *het eerste* betreft, namelijk: „den tijd wanneer de Heere Zijn volk zal verlossen uit hun gevangenschap en dienstbaarheid. Ziet naar den tijd wanneer deze profetie is gedaan, dat is: zij waren te dier tijd nog niet in Babel aangekomen, en toch wordt hun overwinning beloofd zelfs voordat zij weggevoerd waren. In dit kapittel is een profetie van Babel, dienende tot bemoediging van het volk van God, dat daarheen gevoerd werd, en voordat de uiterste ellende

en verwoesting over hen kwam, was er een profetie van hun verlossing en van den ondergang hunner vijanden.

De *eerste leering*, die uit dit punt voortvloeit is, dat de Kerke Gods niet zoodra in verdrukking komt, of de Heere geeft hun een belofte, dat zij er weder uitgebracht zullen worden; zij hebben wettelijken waarborg en onderpand van den Heere, dat de dood, de hel, en allerlei ellende hen niet zoo zullen aantasten, dat zij hen niet zullen verderven (Ps. XVI:10). Wanneer onze Heere Christus tot die engte is gebracht, als zij het zoover gebracht hebben, dat zij Hem dood in het graf hebben gelegd, zoodat men zou denken, dat Hij nu voor altoos weg was, heeft Hij het met die belofte achtervolgd: „Gij zult Mijne ziele in het graf niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat uw Heilige de verderving zie.” Met blijdschap kan die onderdaan in de gevangenis gaan, die vooraf van zijn koning vergeving heeft ontvangen en de verzekering, dat hij niet in den kerker zal sterven. De Kerke Gods, Gods kinderen, hebben dit voor, wanneer zij in een engte of in benauwdheid zijn, of, als het ware, in de gevangenis worden gesloten, dat zij daar niet zullen sterven, maar dat Christus er hen weder veilig uit zal brengen. Er zijn twee bijzondere redenen waarom de kinderen Gods, al zijn zij in moeite en benauwdheid, nochtans daar niet onder zullen bezwijken.

De eene is deze, dat als er iets is, dat over het water heen ziet, dan is het 't geloof, en zoo ziet het over de moeiten heen, en bezwijkt er daarom niet onder. Gij kunt dat zien in Micha VII:8: „Verblijd u niet over mij, o mijne vijandin; wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan; wanneer ik in duisternis zal gezeten zijn, zal mij de Heere een licht zijn”.

Daar is een krachtige geloofsblik, die over de ellende heen ziet, en het antwoord aanneemt voordat het komt, en geloof vergadert, dat het alles goed zal afloopen, al is het, dat het er voor het oogenblik slecht bij staat. De 118de Psalm werd geschreven toen de knecht Gods in groote benauwdheid was, en toch belooft hij zichzelf daar in den naam des Heeren: „Ik zal niet sterven, maar leven, en ik zal de werken des Heeren vertellen”. Hij gelooft de zaligheid wanneer alles rondom donker is, en dat de stormachtige winden in een

schoonen, helderen zomer zal veranderen. Hij gelooft, en de Kerke Gods gelooft, in de verdrukking, dat Hij, Die te komen staat, zal komen, en niet vertoeven; dit geloovende, dat niemand in de gevangenis zal sterven, die door het venster der kerker uitziet naar God. En waarlijk, dit moest ons bemoeidigen en maken, dat onze harten zich niet ternederbuigen wegens alle vertoon van kwaad, dat wij zien, al was het nog grooter dan het is. Doch ik zeg dit alleen tot de kinderen Gods, die wanneer zij in moeite zijn, of die op hen zien aankomen, brieven naar hun vrienden kunnen zenden, zooals het geloof dat doet, en zeggen: „Ik zal niet sterven, maar leven, en ik zal de werken des Heeren vertellen”.

Een andere reden waarom deze belofte van verlossing vooraf gedaan is, is vanwege die schoone belofte, die de Kerk, Gods volk is gedaan, dat de wateren hen niet zullen overstroomden, het vuur hen niet zal verbranden, en de vlam hen niet zal aansteken; een belofte, dat zelfs de dood, die zoo ontzaglijk en krachtig aangrijpt, hen toch niet zal dooden, gelijk onze Zaligmaker zegt: (Joh. XI:26) „En een iegelijk, die leeft, en in Mij gelooft, zal niet sterven in der eeuwigheid”. Met zulke beloften als deze is het geen wonder, dat Hij vooraf die goede boodschap predikte, dat hun Koning en Heere leeft, en dat Zijn heil nabij is dengenen, die Hem verwachten.

De tweede zaak, die wij aanmerken over den tijd, is, dat er gezegd is: „In dezelve dagen”. Welke dagen zijn dat? Dagen waarin de wrake Gods Babel en de vijanden der Kerk treft. Dan zullen Israël en Juda naar hun land terugkomen om den Heere te zoeken en zich tot Hem te wenden in een eeuwig verbond.

Zoodat de tweede leering deze is, dat de val van de vijanden der Kerke Gods en het opstaan van de gevallen Kerk samengaan. De vijanden toch en wij lachen niet tegelijk, maar wanneer wij weenen lachen zij, en wanneer wij lachen weenen zij. Wanneer de Heere Faraö en zijn wagens en zijn gansche heir in het midden van de Roode Zee verdrinkt, dan worden Mozes en het volk van God veilig op het strand gezet om den lof des Heeren te zingen.

Wanneer het land Kanaän zijn inwoners uitspuwt, evenals

een vuile maag de spijs uitspuwt, die haar moeilijk zit, dan plant de Heere Zijn volk in het land, en bewaart Hij Zijn kinderen daarin, terwijl daar een kuil voor de goddeloozen gegraven wordt (Ps. XCIV:13). Toen de beker van Haman vol was en hij aan het hof op den top van de ladder stond, moest hij daar af vallen, en Mordechaï en Gods volk moesten verlost worden. Wanneer de tijd van een soldaat, dien hij op wacht moet staan, om is, en hij den nacht over gestaan en de koude doorstaan heeft, wanneer zijn tijd voorbij is, wordt een ander in zijn plaats gesteld en kan hij in zijn warme bed gaan liggen. Zoo is het hier ook. Wanneer Gods volk rust krijgt, dan vallen de vijanden Gods; die beide gaan altijd te zamen: de rust van Gods volk en de ellende van de goddeloozen. Daarom een woord van verschrikking tot hen, die vijanden van de Kerke Gods zijn.

Gij, die vijanden van Gods Kerk zijt, lacht des voormiddags zooveel gij wilt, maar ik verzeker u, dat het des namiddags zal verminderen. Ik zou voor de geheele wereld niet willen, dat uw volgende dag in een ander leven de mijne was, en dat ik hiernamaals in uw plaats was. Al hebben zij een schoonschijnenden glans in den morgen, toch is die maar bedrieglijk, want zij zullen een stormachtigen namiddag hebben. Droefheid en grimmigheid zal hun deel zijn. Daarom smee ik u: eet niet van hun lekkernijen, en kies geen partij voor hen, want „de Heere belacht hen, Hij ziet, dat hun dag komt” (Ps. XXXVII:13); Hij weet, wat het einde zal zijn van al hun overvloed en hun vroolijke dagen. Daarom, wee dien mensch, die niet meer heeft dan alleen een deel aan het gelach der goddeloozen, want dat is maar als het geluid der doornen onder een pot, zóó is het er, en zóó is het weg. Dit lijkt veel op ons en onzen tijd, dat de goddeloozen, de vijanden des Heeren, in de plaats moeten komen van Gods volk, die tevoren in benauwdheid en ramspoed verkeerden, en toch zal Hij vervullen wat in Jer. XX:12 en Jes. X:12 geschreven staat: „Als de Heere een einde zal gemaakt hebben van al Zijn werk op den berg Sion en te Jerusalem, dan zal Ik thuis zoeken de vrucht der grootschheid des harten des konings van Assyrië.” Wanneer de Heere Zijne Kerk heeft verootmoedigd en daar Zijn werk heeft

gedaan met Zijn vuur, dan moeten de goddeloozen dat thuis krijgen en er door verteerd worden, opdat wij mogen weten, dat het goed is voor Gods kinderen, dat zij op Hem wachten. Dit is het tweede deel van de *toepassing*, dat het geloof en de hope altijd op het goede des Heeren en op het aanbreken van den dag wachten. Wij hebben nooit gehoord, dat iemand, die op den Heere wachtte, niet ten laatste kon zeggen: „Deze ellendige riep, en de Heere hoorde; en Hij verlostte hem uit al zijn benauwdheden.”

Nog eens: de verlossing der Kerke Gods is niet voor het tegenwoordige, maar in dezelve dagen en terzelfder tijd.” Wij zien hier, dat er niemand is, die op den Heere wacht, of hij moet daarvan aan Hem het bewijs toevertrouwen en evenals de menschen goede bewijzen geven, zoo betaalt de Heere goed uit datgene waarvan het bewijs gegeven is. De Kerke Gods heeft zoolang zij hier zijn de zaligheid niet in dadelijk bezit, maar zij leven hier in afwachting. Dit beantwoordt een twijfeling en een moeilijkheid, die deze menschen voor het oogenblik niet konden oplossen. Zij zouden kunnen zeggen: niettegenstaande alles wat de Heere zegt van de verwoesting van Babel, zijn wij daar toch gevangenen; al wordt hun de toorn Gods aangekondigd, toch komen de vonken daarvan op ons. Wij drinken uit den beker, en voor het tegenwoordige hebben wij droevige dagen, want de tempel des Heeren is verbrand, onze vorsten zijn opgehangen, onze priesters zijn vermoord, en wij zijn gevankelijk weggevoerd van den berg Sion. Hoe zal dit dan geschieden, dat Babel verwoest en wij hersteld zullen worden? De Heere antwoordt hierop, dat de verlossing zal komen, doch niet vóór dien dag, dien Hij daarvoor bestemd heeft. Om de Kerke Gods te leeren, dat zij het aan den Heere zal toevertrouwen, (hetgeen helaas maar al te weinig door Zijn volk wordt beoefend) dat Hij het ten slotte voor Zijn volk zal maken, al doet Hij dit voor het oogenblik nog niet, en het oog te vestigen op dat woord: (Ps. XXV:6) „Doch gij, o mijne ziele, zwijg Gode, want van Hem is mijne verwachting;” en zoo de almacht Gods tot het voorwerp van hun geloof en hope te maken, en te leeren alleen op den Heere te wachten. Sommigen zeggen: ik zou dat wel willen doen, maar mij ont-

breekt daartoe alles”. Maar wij moeten gedenken, dat alle voorraad van hen, die recht op Hem hopen, in de hand Gods is, want als zij het zelf in handen hadden was het geen hope: (Rom. VIII:24) „De hope, die gezien wordt, is geene hope.” Hetgeen men niet ziet is eigenlijk datgene wat men hoopt. Hoe minder wij in handen hebben, hoemeer reden van hope wij hebben. Laat dan ook niemand zich hierover verontrusten, dat hij voor het tegenwoordige niets heeft, maar in zulk een geval leeren in God te gelooven, dan hebt gij meer. Hoe vele rijken zijn er in de wereld, die voor alles wat zij bezitten slechts papieren hebben, en toch zal men hen als rijk aanmerken, al hebben zij geen dubbeltje in hun beurs. Hij, die op God hoopt en wacht, is als zoodanig rijk; doch alles wat hij bezit is in de handen Gods, die Zijn verschuldigde rente op tijd betaalt, zoodat wat men van Hem tegoed heeft beter is dan de hoofdsom, die de wereld heeft.

Een *derde* tegenwerping is: „Ik heb lang op verlossing gewacht, maar zij komt niet.” De tekst antwoordt: „In die dagen en te dier tijd,” om ons te leeren, dat wij den Heere, den Schepper van den tijd, geen tijd moeten bepalen, want Zijn tijd is altijd de beste: (Hab. II:3) „Zoo Hij vertoeft, verbeidt Hem, want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven.” Petrus over des Heeren algemeene komst ten oordeel sprekende, zegt: (2 Petr. III:9) „De Heere vertraagt de belofte niet, gelijk eenigen dat traagheid achten. De Kerk zegt, dat de Heere Zijn komst lang uitstelt en Zijn belofte vertraagt; maar Hij zegt, dat Hij zal komen, en Zijn volk genadig zijn, en hen verlossen. Zooveel dan als wij God toevertrouwen, zooveel geloof en hope hebben wij in werkelijkheid. Het geloof en de hope zijn het sterkst bij hen, die naar den hemel willen gaan zonder iets te hebben; hij, die in Hem gelooft als hij niets ziet, maar in de duisternis gelooft, dat lijkt het meest op geloof. Laat dan niemand godzaligheid inbeelding noemen, of zeggen: „Wat hebben de kinderen Gods voor het oogenblik? Zij hebben hier meer moeilijkheden dan de koeien van Basan, en meer tranen dan zij, die in deze wereld lachen en zich verblijden.” Laat het zoo zijn, toch is het uw onzienlijke hemel en gelukzaligheid,

naar welke de kinderen Gods geloovig uitzien. Waarlijk, hetgeen gezien wordt, wordt niet geloofd. Als zij den hemel zagen kon niet van hen gezegd worden, dat zij den hemel gelooven. Evenals de man, die Rome ziet, niet kan zeggen, dat hij er slechts bij gerucht van hoort. Doch gelooft het leven, en wat ervan geschreven staat zonder iets meer; dat is waar geloof; te zeggen: ik geloof in God en ik heb Hem lief, al heb ik Hem nooit gezien; gelijk de Apostel Petrus zegt: „Denwelken gij niet gezien hebt en nochtans liefhebt; in denwelke gij nu, hoewel Hem niet ziende, maar geloovende, u verheugt met eene onuitsprekelijke en heerlijke vreugde.” Gij weet wat de Heere tot Thomas zeide: „Zalig zijn zij, die niet zullen gezien hebben, en nochtans zullen geloofd hebben.” Zalig zijn zij, zalig zijn ze, die gelooven wanneer zij niets zien dan onwaarschijnlijkheden; die al zouden zij sterven, toch zullen hopen en wachten op het heil des Heeren; met wie het is als in Ps. XXIII:4: „Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vreezen.” Wanneer iemand onder de schaduw van een boom is, dan is hij er dicht bij; zoo ook wanneer iemand in de schaduw van den dood is, dat is dichtbij den dood, dan is het geloof, als hij in God gelooft.

De tweede bijzonderheid in den tekst is: *de partijen, die verlost worden*, namelijk Israël en Juda. Israël, dat hard behandeld werd door het trotsche Assyrië, dat de roede van Gods toorn en grimmigheid was, zooals wij in Jes. X:5 kunnen lezen, en het arme Juda, dat gevankelijk werd weggevoerd naar Chaldea door dien trotschen tyran, die de hamer des des duivels was om hen te slaan. Welk volk zou gezegd hebben, dat zij ooit weder een koninkrijk zouden worden? de eene in Assyrië en de andere in Chaldea, terwijl de tempel verbrand, hun stad verwoest en het land geplunderd was, ja wat meer is, de toorn en grimmigheid Gods over Zijn volk ontbrand was. Wij kunnen hieruit in het kort leeren, dat hij wel in een zwakken staat moet zijn, dien de Heere niet kan helpen; hij is dichtbij den dood, dien Hij niet zal levend maken. Vaderloozen of weezen! zal de Heere u niet tot een Vader zijn? Ongetroosten zal de Heere u niet troosten? Laten Israël en Juda in nog zulk een moeilijken

en ellendigen toestand zijn, de Heere, die de Helper van den arme en nooddruffige is, zal hen verlossen.

De derde bijzonderheid is *de vereeniging, die te dezer tijd tusschen Israël en Juda is*. Er zijn een aantal kenmerken van deze vereeniging. Ten eerste: Dat zij te zamen naar Sion zullen gaan. Ten tweede: Dat zij te zamen den Heere zullen dienen. Ten derde: Dat zij weeniende naar den weg naar Sion zullen vragen. Ten vierde: Dat hun aangezichten derwaarts zullen zijn, terwijl zij naar Sion vragen. En ten laatste: Dat zij allen te zamen dit vaste besluit hebben genomen: Laat ons den Heere toegevoegd worden met een eeuwig verbond, dat niet zal worden vergeten. De Heere geeft ons dan hier een bewijs, dat wanneer Hij in een Kerk onderlinge verbinding geeft, hun gemeenschap zal worden gezien, niet alleen onder menschen van verschillende gezinnen, maar zelfs van verschillende stammen en koninkrijken, en voornamelijk hierin, dat zij te zamen den Heere zullen dienen. Zij zullen beiden hun aangezichten eenen kant uit hebben, en te zamen den weg naar Sion vragen, en te zamen den Heere zoeken. Zij zullen beiden een gemeenschappelijk verbond met den Heere hebben, dat niet zal worden vergeten. Het is niet noodzakelijk ons hiermede nu in te laten om te onderzoeken, of dit ooit geschiedkundig waar was of niet, dat Israël en Juda op zulk een wijze en met zulk een doel zulk een reis naar Sion hebben ondernomen, omdat vele van deze profetiën in den Messias vervuld zijn. Doch er is hier een grond om te bewijzen, dat die gezamenlijke dienst en aanbidding Gods van Israël en Juda geoorloofd was, al waren zij van verschillende koninkrijken. Tevoren hadden zij een tegenovergestelde wijze van godsdienst, want Israël was vervuld met afgoderij; zij hadden een kalf te Dan en nog een te Bethel, en bedierven en veranderden den ganschen waren godsdienst; doch nu komen zij te zamen en zeggen: (Eng. Overz.) Laten wij ons samenvoegen in een eeuwig verbond met den Heere, dat niet zal worden vergeten.” Nu, dat niet alleen zij, die in verschillende steden wonen, en verschillende huisgezinnen, maar ook menschen uit verschillende koninkrijken op deze wijze mogen samenkomen, wordt in dezen tekst ondersteld, alsmede dat zij den Heere gezamenlijk kunnen aanbidden;

want sommigen komen van het eene staatkundige koninkrijk tot een ander, en vereenigen zich op deze wijze, en vragen allen op den weg daarheen naar Sion, en maken een verbond en beraadslagen onder elkander: „Laten wij ons samenvoegen in een eeuwig verbond met den Heere, dat niet zal worden vergeten.” In den openbaren dienst van God nu worden zulke woorden door particuliere personen niet gesproken: „Laten wij ons samenvoegen in een eeuwigdurend verbond met den Heere.” Noch is er, zooals Calvijn zegt, in den openbaren godsdienst een openbaar aansporen van elkander door woorden. Zoo verdedigt dan deze tekst wat al onze uitleggers en godgeleerden toestemmen, dat zij, die van verschillende koninkrijken en geslachten zijn, wanneer zij samenkomen met elkander kunnen spreken, elkander vermanen, vertroosten, onderwijzen en waarschuwen in de onderlinge plichten van den dienst Gods, allen elkander ondersteunende, voordat zij tot de plaats komen waar de openbare dienst van God is.

Men zal misschien zeggen, dat dit ons niet veel aangaat, dat het koninkrijk van Israël en Juda te zamen God zullen aanbidden en goede woorden tot elkander zullen spreken, dat zij te zamen een verbond zullen aangaan; maar wat hebben wij daarmee te maken? Wij zijn een andere kerk dan zij, dus gaat het ons niet aan. Gedenkt echter, wat de Apostel zegt: „Wat geschreven is, is tot onze leering geschreven, op wie de einden der eeuwen gekomen zijn.” En al zou deze profetie nooit geschiedkundig vervuld zijn in de personen van Israël en Juda, toch zal zij dienen om de kinderen Gods in dit punt te machtigen elkander te vermanen, te onderwijzen, te vertroosten, te bestraffen, en over die plichten te spreken, die de Heere van Zijn kinderen en van hen tegenover elkander eischt, voordat zij tot den openbaren dienst van God komen. Nu, tot beter begrip hiervan: de Heere wil, dat gewone Christenen op drieërlei wijze worden aangemerkt. Ten eerste: zooals zij het hoofd van een huisgezin zijn. Ten tweede: zooals zij medeërfgenenamen van de genade Gods zijn. Ten derde: zooals zij buitengewoon van God begenadigd zijn. Wat de eerste en de laatste van deze betreft, wij behoeven daarover niet veel te spreken; er is nooit aanmerking op

gemaakt, dat gewone Christenen, die zoo begenadigd en begiftigd zijn, verklaringen schrijven en andere dingen van dien aard doen.

Wat dan ook de eerste betreft, is het niet tegen te spreken, dat het de plicht is van een gewonen Christen, die het hoofd van een gezin is, en als zoodanig met de zorg voor hen die daarin zijn belast is, zich van dien plicht te kwijten. Om niets van die plaats te zeggen (Deut. VI: 1), welke dit punt bekrachtigt, en van hetgeen de Heere van Abraham zegt: (Gen. XVIII: 19) „Want Ik heb hem gekend, opdat hij zijnen kinderen en zijn huis na hem zou bevelen, en zij den weg des Heeren houden om te doen gerechtigheid en gerichte”; en Exod. XII: 26, waar aan het hoofd van het gezin wordt geboden, dat hij, wanneer zijn kinderen hem zullen vragen wat het Pascha beteekent, hun zal zeggen: „Dit is den Heere een Paaschoffer, die voor der kinderen Israëls huizen voorbijging in Egypte, toen Hij de Egyptenaars sloeg en onze huizen bevrijdde.” Daar wordt het hoofd van het gezin, al is hij geen leeraar of iemand in een openbare bediening, bevolen de leer van het sacrament van het Pascha aan zijn gezin uit te leggen. (Ps. LXXVIII: 5) „De Heere heeft een getuigenis opgericht in Jacob, en een wet gesteld in Israël, die Hij onzen vaders geboden heeft, dat zij ze hun kinderen zouden bekendmaken; opdat het navolgende geslacht die weten zou: de kinderen, die geboren zouden worden, die zouden opstaan, en vertellen ze hun kinderen.” Zoodat de vaders verplicht zijn de kinderen te onderwijzen, en alle anderen, die tot het gezin behooren. Nu, gij weet, dat wij den naam van een huisgezin moeten verklaren overeenkomstig het vierde gebod, wanneer er geschreven staat, dat de hoofden van gezinnen te zorgen hebben, dat zij, die tot hun gezin behooren, den dienst van God houden. Daar staat, zooals gij weet: „Uw dienstknecht, uw dienstmaagd, uw vreemdeling, die in uw poorten is.” Wanneer dan de zorg voor hun gezinnen aan de gezinshoofden is opgedragen, rust die verplichting op hen voor al de leden van het gezin, en voor al de vreemdelingen, die daarin zijn; want zoolang die daar is, is hij een medelid met de overigen van het gezin.

Nu gaat het hier alleen over den plicht, dien de Heere eischt

van gewone Christenen, zooals zij met elkander medeleden zijn van hetzelfde lichaam; zooals zij handen, voeten, oogen, enz. zijn van het gezegend lichaam van Christus. Wat begeert het Woord van God in deze zaak? Hoort het Woord des Heeren. Het is ook duidelijk in Lev. XIX:17: „Gij zult uwen naaste naarstiglijk berispen”; in Col. III:16: „leert en vermaant elkander”; Mal. III:16: „Alsdan spreken, die den Heere vreezen, een ieder tot zijnen naaste”; Hebr. III:13: „Vermaant elkander alle dagen, zoolang als het heden genaamd wordt”. Dit wordt aanbevolen als een bijzonder middel om verharding des harten te voorkomen, en ik ben er zeker van, dat er niemand is, die niet zal erkennen, dat wat als een middel tegen verharding des harten wordt aanbevolen ook een plicht is, die van God bevolen en ingesteld is. Nu wordt deze plicht om elkander te vermanen aanbevolen om verharding te voorkomen, en daarom is het een plicht, die van God geboden en dus rechtmatig en noodzakelijk is. (1 Thess. V:11) „Daarom vermaant elkander en sticht de een den andere, gelijk gij ook doet; (vs. 14) „En wij bidden u, broeders, vermaant de ongeregelde, vertroost de kleinmoedigen, ondersteunt de zwakken.”

Deze plaatsen nu machtigen niet alleen het hoofd van een gezin zoo te handelen, maar ook alle Christenen, die met elkander omgaan, dat zij op zulk een wijze zich bij elkander voegen, en hoe meer kolen er bij elkander zijn, hoe heeter het vuur zal zijn. Er is nog een plaats, die hiervan niet veel verschilt: (Ps. XXXVII:30) „De mond des rechtvaardigen vermeldt wijsheid, en zijne tong spreekt het recht”; alsmede: (Spr. X:21) „De lippen des rechtvaardigen voeden er velen.” Dit moet niet verstaan worden voor een herderlijk voeden of weiden, zoodat iemand, omdat hij een rechtvaardige is, den kansel zou mogen beklimmen, en zielen onder zijn hoede zou mogen nemen; maar hij voedt ze in een gewonen weg, en de tekst geeft in het minst niet te kennen, dat hij anders verklaard moet worden.

Het eenige, dat hiertegen kan worden ingebracht is, dat als zij elkander mogen vermanen, onderrichten, vertroosten, bestraffen, waarschuwen, enz., dit veel overeenkomst heeft met het openbare leeren; want welk onderscheid, zegt men, is er

tusschen dit en het openbare onderwijzen, dan alleen in de plaats; wat de eene in het openbaar doet, doet de andere in huis.

Tot antwoord dient: Dit is niet zoozeer tegen ons, als wel tegen de Schriften, en toch is het onderscheid duidelijk; want iederen Christen wordt geboden elkander te vermanen, te onderwijzen, te bestraffen, te vertroosten, enz.; maar ten opzichte van het andere wordt gezegd, dat niemand mag prediken, tenzij hij gezond is. En zoo is de gevolgtrekking uit dit argument, dat het evenzeer tegen de Schrift is als tegen hen, die de wettigheid van deze ordinantie verdedigen. Deze betooggrond zal evenzeer zijn tegen hen, die tot één persoon spreken, als tegen hem, die tot twintig personen spreekt. Er is ook een zeer groot onderscheid tusschen persoonlijke vermaning en openbare prediking; evenals er is tusschen een gewoon soldaat, die het leger waarschuwt, dat de vijand in aantocht is, en de waarschuwing van den wachter, die daartoe aangesteld is. Let op het onderscheid tusschen deze beide waarschuwingen. Het is duidelijk, dat de eene er een roeping toe heeft, en gezag van den generaal en van het leger heeft, om te waarschuwen; terwijl de andere daaraan niet gebonden is. Toch is hij, als een deel van het leger, verplicht te waarschuwen wanneer hij ziet, dat er gevaar dreigt, al doet hij het niet zoo in het openbaar, en hij handelt verkeerd, als hij daarin in gebreke blijft. Zoo is er onderscheid tusschen een schoolmeester, die met openbaar gezag bekleed is, om leerlingen te onderwijzen, en een van de medeleerlingen, die een anderen scholier onderrichting geeft over dezelfde les, die de meester onderwijst. Er is niemand die zal zeggen, dat de eene zich indringt in de plaats van den wachter, of dat de anderen zich aanmatigt wat het werk van den meester is; maar de eene doet wat hij doet krachtens een bijzondere aanstelling, en de andere zooals hij een lid is van hetzelfde lichaam. De eene neemt zijn plaats in op openbaar gezag, en wanneer men hem niet gehoorzaamt, doet men tweërlei onrecht: één tegen de roeping en het gezag Gods, en een ander tegen de boodschap en hem, die ze overbrengt. Ongehoorzaamheid aan de andere is niet zóó groot. Nog eens: de openbare wachter is daartoe aan-

gesteld om alle mogelijke ingestelde middelen ten goede van het volk te gebruiken; de andere moet dit alleen bij voorkomende gelegenheid doen. Een gewoon Christen behoort anderen op den weg naar den hemel tot hulpe te zijn; maar hij behoort dat niet tot zijn studie te maken, om daartoe in de godgeleerdheid te studeeren.

Nog een andere tegenwerping is deze, dat dit veel heeft van Schriftverklaring, en dat is geheel ongeoorloofd voor iemand anders dan voor hen, die daartoe gemachtigd zijn. Tot antwoord dient dit: Allen die op de hoogte zijn van het geschil tusschen ons en de Roomschen, weten, dat Bellarminus dit den ketters, zooals hij ons noemt, ten laste legt, dat zij niet willen, dat alleen een bepaalde soort menschen, zooals herders, het recht hebben de Schriften uit te leggen, maar dat zij willen, dat dit aan allen gemeen is. Een ander, van niet minder aanzien als Bellarminus, namelijk Becan, zegt, als hij de Schrift bespreekt: „Waarom anders wil de Heere, dat de Schriften duister zijn, dan alleen omdat Hij wil, dat de orde van herders of pastoors, en leeraars, en doctors, en het volk in het gemeen, worde bewaard en gehandhaafd.” In zijn 1ste deel, vraag 10, stelt hij deze vraag: „Wien komt het toe de Schriften uit te leggen?” En hij antwoordt: Alleen aan de Kerk, dat is, alleen aan de kerkleeraren.” Doch ons oordeel over dit punt is, dat de macht om de Schriften in het openbaar uit te leggen alleen bij den herder berust en bij niemand anders; doch wat den persoonlijke geest van uitlegging der Schriften betreft, dat is iets, dat niet alleen de herders hebben, maar eveneens alle Christenen. Dit is niet iets, dat ik maar bedacht heb, maar dat is het gevoelen van onze godgeleerden. Franciscus Junius, professor te Leiden, zegt in het derde hoofdstuk van zijn boek: Wij willen niet, dat de uitlegging der Schrift tot bijzondere personen beperkt is, maar dat alle geloovigen dat afzonderlijk mogen doen. Trelcatius, eveneens professor te Leiden, zegt hetzelfde, en ook Andreas Rivet. Ook Luther en Calvijn stemmen hierin overeen als zij die plaats verklaren. Zij zeggen, dat de openbare uitlegging der Schriften door predikanten niet wil zeggen, dat niemand bevoegdheid heeft de Schriften te verklaren dan de kerkleeraren, want dat alle

Christenen dat mogen doen, doch dat er onderscheid is tusschen de openbare uitlegging en de afzonderlijke. Al onze godgeleerden erkennen dat, en Rivet zegt in een antwoord aan een Jesuit: „Er is tweeërlei uitlegging der Schrift. De eerste is openbaar en komt alleen den herders toe; een tweede is afzonderlijk en komt allen geloovigen toe, en hiermede stemmen ook de andere professors van Leiden overeen.” Nochtans zegt dit niet, dat men gewone personen, wie zij ook zijn, in den stoel der leeraars mag zetten, maar alleen dit, dat het onmogelijk is, dat zij de Schriften gelooven, en die niet op elkander kunnen toepassen tot bestraffing, vertroosting, onderrichting, enz., en dezulken op den rechten weg te brengen, die van den weg afdwalen. Nu, als dit waar is, dat het Woord van God aldus toelaat elkander te vermanen, te vertroosten, te bestraffen, enz., dan kan het samenkomen van Christenen met dat doel niet ongeoorloofd zijn, want op die wijze zullen geen anderen samenkomen dan die kinderen van hetzelfde huis zijn.

Nog wordt tegengeworpen, dat dit bestraffen, vertroosten, onderrichten, enz., maar alleen op twee personen onderling ziet, en niet verder gaat. Doch vergelijkt slechts deze manier van spreken beide in de Grieksche en Hebreeuwsche taal, en gij zult zien, dat het veel verschilt van hen, die zoo spreken. Ziet het Grieksch na, en gij zult bevinden, dat de Apostel (Rom. XIII: 8) zegt: „Zijt niemand iets schuldig dan elkander (de een den ander) lief te hebben”. Zal nu iemand meenen, dat Gods wet iemand zal verplichten slechts één persoon lief te hebben, en geen meer; of verbindt zij ons niet eerder allen lief te hebben, die onze naasten worden genoemd? Zoo zegt de Apostel: (Gal. V: 13) „Dient elkander (de een den ander) door de liefde”. De meening van die plaats is niet, dat één mensch slechts éénen anderen mensch zal liefhebben, maar de wet van God verplicht tot meer. Zoo ook: „Draagt elkanders (de een des anderen) lasten”. Wordt dit alleen van één persoon bedoeld? Het Woord van God zal dit op alle menschen overbrengen, in zooverre dit met een goede consciëntie kan samengaan. Jacobus zegt: (kap. V: 16) „Belijdt elkander de misdaden en bidt voor elkander”. Al de leden van het lichaam van Christus worden daar bedoeld,



zoodat het Woord van God dit niet leert, dat deze plicht alleen op twee personen onderling betrekking heeft.

En wenden wij ons naar het Oude Testament, dan zult gij het woord daar niet zoo strikt vinden. Zoals: (Gen. XLII:21) „Toen zeiden zij de een tot den andere: Voorwaar, wij zijn schuldig aan onzen broeder, wiens benauwdheid der ziele wij zagen”. De spreekwijze beteekent, dat elk hunner tot zijn broeder sprak. De tekst handelt daar over de broeders van Jozef. Zij spraken zoo toen zij de hand Gods op hen zagen. Zal nu iemand denken, dat dit één tot één was, of liever, dat niet elk hunner tot den andere sprak? Wij vinden iets dergelijks in 2 Kon. VI. Daar was een gansch leger, en zal nu iemand gelooven, dat slechts een van hen tegelijk sprak, als zij zoo spraken als zij daar doen? Het is dan ook niets anders dan een uitvlucht om te ontkomen. Er is dan ook geen bewijs voor dit gevoelen te vinden, dat deze plicht slechts zou zien op één persoon in betrekking tot een andere.

Eene *tweede tegenwerping* is, dat iets, dat in deze zaak wordt gedaan, alleen bij voorkomende gelegenheid moet geschieden, omdat het geen direct gebod is, dat wij ons met zoo iets moeten bezighouden, en daarvoor een gezetten tijd en plaats moeten afzonderen, maar alleen dan wanneer zich de gelegenheid voordoet.

*Antwoord.* Iets wordt bij gelegenheid of toevallig genoemd wanneer het door ons en onze blindheid en onkunde wordt veroorzaakt, en zoo zou dan ook de prediking van het Woord iets toevalligs zijn zooals een beroemd godgeleerde, Robert Rollock, zeide, en zoo zouden de menschen in dezen zin de openbare prediking aan banden kunnen leggen.

Ten tweede. Het wil zeggen, dat gij zoo iets niet zult voornemen; terwijl gij wat gij in dien weg doet juist met uw voornemen of opzettelijk moet doen. En dat kan nooit eerlijk zijn, zou de wijsgeer zeggen. Dan tasten zij hierin mis, die zeiden, dat de menschen iets, dat goed is, met opzet moeten doen. Zij die over zedenkunde schrijven zeggen in dat opzicht, dat een goede daad des te beter is wanneer zij is voorgenomen, en dat een goede daad als zij niet met opzet geschiedt daardoor des te slechter is.

Een *derde tegenwerping* is, dat het niet wettig is zulk een gezetten tijd en plaats voor zulke handelingen vast te stellen. Het is zeker, dat het voor de vrienden van Job geoorloofd was samen te komen om hem te troosten, nu, dan was het ook niet onwettig, dat zij overeenkwamen daartoe samen te komen. Ik geloof, dat die plaats getuigt, dat zoowel de tijd als de plaats tevoren waren vastgesteld, en is wat zij deden daarom niet zoo goed? Als toch de ordonnantie Gods geoorloofd is, dan kan het vooraf bepalen van den tijd en de plaats het niet ongeoorloofd maken, uitgenomen wanneer zij voor den dienst van God zouden willen samenkomen op een onwettigen tijd en plaats, zooals om op een dag van menschelijke vinding te prediken, om dien heilig te maken; dat mag niet. Doch anderzijds maakt het vaststellen van tijd en plaats voor een godsdienstige handeling die niet slechter, maar eerder beter. Wij moesten ons daarvoor wachten, om in die dingen onderscheid te maken, als de wet van God het niet doet. Als het geoorloofd is, dat hij zich afzondert tot het gebed, dan zal niemand zeggen, dat het ongeoorloofd is, dat hij daartoe den tijd van zes uur in den morgen vaststelt, en een bepaalde plaats om daar op dien tijd te bidden; evenzoo zal het prediken in de week dat niet onwettig maken wanneer daarvoor de Dinsdag en Donderdag worden vastgesteld.

Nog een tegenwerping gaat over het getal van hen, die mogen samenkomen om dezen plicht te vervullen. Zij zeggen: Als daartoe twee of drie mogen samenkomen, waarom dan ook niet evengoed twee of driehonderd, of een geheele gemeente?

Deze tegenwerping is spoedig beantwoord. Salomo mocht huizen hebben om te wonen, maar hij mocht het aantal van zijn huizen niet te groot maken. Zoo ook mogen Christenen in afzondering samenkomen, maar indien er te groote aantallen van hen samenkomen, dan blijft het niet langer een afgezonderd samenzijn in den dienst van God, maar wordt het een openbare samenkomst. Iemand is verplicht den armen te geven, maar hij is niet verplicht hun alles te geven wat hij heeft; dat is overtolligheid en vertooning.

De laatste tegenwerping is, dat zij zeggen: „Alles wat tot

hiertoe is gezegd, wettigt niet een wijze van samenkomen, zooals sommigen plegen te doen, waar twee of drie Christenen samenkomen, en elk van hen in het gebed voorgaat." Ik geloof, dat er niets tegen is. Maar, zeggen zij, er is geen machtiging voor, dat drie of vier personen op een tijd beurtelings bidden. De betooggrond, die zij aanvoeren is deze: Elk punt in den godsdienst waarvoor geen belofte, gewoonte, of gebod van God is, is onwettig. Maar het is zoo, dat voor bij beurten bidden geen belofte, voorschrift of gewoonte kan worden aangevoerd, dus is het ongeoorloofd. Ik antwoord hierop met weerlegging van hen, die de tegenwerping maken, dat ook het afzonderlijk bidden niet wordt geboden, en dat het dan daarom ongeoorloofd is alleen te bidden. Ik denk, dat niemand dit zal zeggen. Nog eens: als het prediken wettig is, zal het dan onwettig worden als de eene na den andere preekt? Nog een andere reden is deze: omdat al de openbare handelingen van de dienaars en aanbidders van God, zoodanig door henzelve worden geregeld, worden zoo ook eveneens de afzonderlijke handelingen in Zijnen dienst geregeld door hen, die Hem in de afzondering of alleen aanbidden en dienen. Indien ons wederom wordt teruggeworpen: Welke schriftuurplaats hebt gij daarvoor, dat wij in onze openbare godsdiensttoefening eerst bidden, dan psalmzingen, enz.; dan antwoord ik daarop, dat ik niet geloof, dat iemand het noodig zal oordeelen, dat hiervoor een bijzondere schriftuurplaats wordt gegeven, omdat het den ambtsdragers in het huis Gods toekomt deze dingen te regelen. Indien het wettig is, dat één in de afzondering met een ander bidt, waarom mag dan niet evengoed de een na een andere bidden? Dat het prediken zoo geoorloofd is kunnen wij zien in 1 Cor. XIV:31 en in Hand. XV. Eerst sprak Petrus; daarna Barnabas en Paulus en toen Jacobus. Zoodat dit alles helder genoeg bewijst, dat er geen noodzaak is, om iets tegen dit punt van den godsdienst in te brengen, mits alle dingen ordelijk en op de rechte wijze geschieden, zooals Gods Woord het toestaat.

Nu nog een enkel woord over *de wijze waarop zij naar Sion vragen*. Zij gaan weenende om den Heere te zoeken. Zij weenen omdat zij den Heere hadden verloornd, en om

de verwoesting van de heilige stad; tot een werk van reformatie is dan ook weenen een eerste vereischte. Daarmede moest niet zooveel verheuging en zekerheid gepaard gaan. Het heeft meer van een oordeel, dat door dit werk van reformatie zoo weinigen tot berouw en droefheid worden gebracht over de voorafgaande verbreking van ons verbond, en ons afkeeren van den Heere. Het werk van reformatie moest dat in ons uitwerken. Evenals de overspelige vrouw, die wegens hare hoererie van haar man is weggezonden, wanneer zij weder tot haar getergden man wordt terruggebracht, en hij haar de sleutels van het huis weder overgeeft. Als zij oprecht is, zal het haar smarten en haar hart week maken, dat zij zulk een liefhebbenden man verbitterd heeft. Moesten er onder ons, waar de Heere zoo genadig met ons heeft gehandeld, nadat wij van Hem zijn afgevallen, zoovele droge wangen zijn? Dat lijkt niet oprecht.

*Zij vroegen den weg naar Sion*. Alle tranen in de wereld: zonder dit zijn maar Ezaustranen, want hij besloot in de dagen des weenens zijn broeder te dooden; en als de tranen der wanhoop van Judas. Doch dat zijn betere tranen waarvan de Apostel spreekt: (Hand. XX: 19) „Dienende den Heere met alle ootmoedigheid, en vele tranen, en verzoekingén". Het is niets om een poosje over de zonde te weenen, maar het aangezicht naar Sion te hebben, en den weg daarheen te vragen, en te weenen, dat is meer. Hun aangezicht heeft een uitnemend voorkomen. Terwijl zij den Heere zoeken en niet weten waar Hij te vinden is, hebben zij nochtans hun aangezichten naar Hem toe. Niets beschrijft gemakkelijker de zoekers van Sion en van den Heere, dan dat zij rechttuit zien; zij weten den weg naar Sion niet, en toch hebben zij hun aangezicht derwaarts, en zoo vragen zij den weg daarheen.

Het Woord van God spreekt van drieërlei uitzien, dat zeer voortreffelijk is: (Ps. LXIX: 4) „Mijne oogen zijn bezweken, daar ik ben hopende op mijnen God"; alsmede de vergelijking, die David gebruikt: (Ps. CXXX: 6) „Mijne ziele wacht op den Heere, meer dan de wachters op den morgen". Op God te wachten in den dag der benauwdheid, dat is ook een oprecht uitzien; daarvan wordt gesproken in Jes. XVII: 7: „Te dien dage zal de mensch zien naar Dien, die

hem gemaakt heeft, en zijne oogen zullen op den Heilige Israëls zien". Van welken dag wordt daar gesproken? Van dien dag wanneer de Heere Sion zal bezoeken, en de Kerk woest gelaten zal zijn, en er als het ware slechts een nalezing in over zal zijn; zooals ook in Jes. VIII: 17 geschreven staat: „Daarom zal ik den Heere verbeiden, Die Zijn aangezicht verbergt voor den huize Jacobs, en ik zal Hem verwachten”.

Naar den Heere uit te zien wanneer de wind stof en zand in uw oogen waait, dat is een oprecht uitzien, en dan naar het koninkrijk der hemelen te zien, en voorbij den tijd in de eeuwigheid; zooals Abraham (Hebr. XI: 9), die tevreden was met in tenten te wonen, en hier geen blijvende stad te zoeken; want hij verwachtte de stad, die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is. En dan dat uitzien van Mozes, (vs. 26) die de versmaadheid van Christus meerderen rijkdom achtte te zijn dan de schatten in Egypte, omdat hij op de vergelding des loons zag. Mozes zag hooger dan al de hovelingen aan Farao's hof — verder dan den tijd, naar de eeuwigheid.

Nog een derde goed uitzien is het zien naar een gedooden Christus. Wanneer de Heere het huis Davids zal louteren, en den Geest der genade en der gebeden over hen zal uitstorten, en zij Hem zullen aanschouwen, Dien zij doorstoken hebben, dan zullen zij over Hem rouwklagen. Dit veroordeelt al die scheeve blikken, welke ook, waarmede zondaren naar de wereld zien. Er is een zien, (Spr. XXI: 4) een hoog zien, dat de Heere niet kan verdragen. Dan is er een zien naar vreemde vrouwen (Spr. XXIV: 33), en (Jes. LVI: 11) een zien of een zich keeren naar hun weg, een elk naar zijn gewin, elk uit zijn einde. En dan het opheffen der oogen, evenals Israël, naar de bergen en heuvelen. Zij zien niet naar den Heere, maar naar hun dreggoden. De Heere veroordeelt allen, die niet naar Hem zien. Dit is zeker, dat een ieder, die in geloof naar God, en Christus, en den hemel ziet, zal volgen wat hij ziet.

O! dat wij harten en oogen hadden om Hem te zoeken, en naar Hem uit te zien.

Hem nu, die machtig is dit voor ons te doen, onze harten

en oogen naar Hem toe te trekken; dien Heere, den onverderfelijken, den onzienlijken, den alleen wijzen God, Christus' Vader en onzen Vader, en Hem, en den Heiligen Geest, zij alle eere en heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.